

ประสานพลังชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่
ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น
ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

**ประสานพลังชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่
ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น
ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี**

เรื่องราวความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองสาหร่ายได้ถูกกล่าวถึงและนำมาถ่ายทอดเป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าต่อกระบวนการพัฒนาและการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ให้ชุมชนต่างๆ ได้เรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้กับเพื่อนๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างกว้างขวางและบ่อยครั้ง อันเนื่องมาจากเป็นตำบลที่มีรูปธรรมความสำเร็จและความล้มเหลวของกระบวนการพัฒนาชุมชนคนตำบลหนองสาหร่าย... ที่จะเล่าสู่ผู้มาเยือนฟังด้วยความเต็มอกเต็มใจจากการสะสมประสบการณ์อันยาวนานนับสิบปี เช่น กลุ่ม อสม. กับการเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน การทำแผนแม่บทชุมชนที่ทำให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันในตำบล เช่น การพัฒนาอาชีพ รายได้ การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพัฒนาเด็กเยาวชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมรำเหย่ย การสร้างนิสัยการออมบนฐานของความพอเพียง และการส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมในตำบลโดยกระบวนการค้นหาและการยกย่องคนดีในตำบล และเรื่องของการพัฒนากองทุนชุมชนโดยมีการตั้ง สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งเป็นสถาบันการเงินของท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงคนในตำบล และเงินกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้านทั้งตำบลมาบริหารจัดการ เพื่อนำดอกผลที่ได้มาเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้เพื่อเป็นกองทุนการพัฒนาด้านอื่นๆ เป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องการพัฒนากระบวนการเงินฐานรากที่มีการเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายระดับตำบลและเกิดการรวมเงินทุนของตำบลเข้าด้วยกัน และการรวมพลังของคนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นแรงพลังช่วยกันขับเคลื่อนงานพัฒนา

“พวกเราเป็นตำบลเล็กๆที่ทำงานกันด้วยและได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐและมีการประสานงานกับหน่วยงานรัฐและชุมชน เมื่อประมาณ 2545 เริ่มมีหน่วยงานราชการเข้ามาร่วมพัฒนาชุมชน ทั้ง ชกส. และสาธารณสุข มีสนับสนุนให้ทำแผนชุมชน ทำให้พวกเราค้นพบศักยภาพของชุมชน และมีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนทุกหมู่บ้าน สร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีความรัก ความปรองดอง ความสามัคคี มีประเพณีรำเหย่ย เป็นเอกลักษณ์ของตำบลเรา” (นายชนะ สุขพรหม : นายก อบต. ; วันที่ 9 มีนาคม 2550)

“ตำบลหนองสาหร่าย มีคำขวัญว่า ท้องถิ่นเกษตรกรรมอารยะธรรมแดนคนดี มีการรวมคนเก่งรวมคนกล้า พัฒนาคน พัฒนางาน และร่วมกันสร้างมาตรฐาน เป็นการสร้างการยอมรับกระบวนการของตนเอง เราช่วยกันประเมินตนเอง มีโรงเรียนและมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงและการพัฒนาเด็กและเยาวชน มีหลักสูตรของตำบลที่ร่วมกันคิดเพื่อการพัฒนาคน มีคณะกรรมการเข้ามาร่วมกันเป็นคณะกรรมการกลุ่มต่างๆจึงทำให้มีคนทำงานมาก เกิดการเดินทางอย่างมีทิศทางเกิดจากการทำแผนชุมชนเมื่อประมาณปี 2545 มีการสำรวจรายได้ หนี้สิน รายจ่าย ทำให้มีการวางแผนแก้ไขปัญหา หนอง

เดินหนองสาหร่าย เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่สืบทอดกันมา ว่าแต่ดั้งเดิมนั้นเคยเป็นสถานที่พักทัพและเสด็จผ่านใน สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อไปทำศึกกับพม่า ณ บริเวณตำบลดอนเจดีย์ซึ่งมีอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรตั้งตระหง่านให้ผู้คนได้เคารพ สักการะ ต่อมาได้แยกตัวออกจากตำบลดอนเจดีย์เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งปัจจุบันตำบลหนองสาหร่ายครอบคลุม 8 หมู่บ้าน คน มีจำนวน 782 ครัวเรือน จำนวน ประชากรทั้งสิ้น 3,840 คน แบ่งเป็นชาย 1,896 คน หญิง 1,944 คน (วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2550) สภาพพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายโดยทั่วไป เป็นที่ราบปนทราย มีโครงการชลประทานดอนพระแท่น ซึ่งได้ มีการสร้างคลองส่งน้ำ มาจากเขื่อนท่าม่วง (เขื่อนวชิราลงกรณ์) ครอบคลุมทั้ง 8 หมู่บ้าน ทำให้มีน้ำเพื่อ การเกษตรอย่างเพียงพอ ชาวบ้านมีรายได้สูง รายได้ส่วนใหญ่มาจากอาชีพ ทำนา ทำไร่อ้อย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง จักสานและเย็บผ้าโหล ด้านปะเพณี วัฒนธรรม มีวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของ ชุมชน 2 แห่ง คือ วัดหนองขุยและวัดปลักเขว้า มีโรงเรียน 3 แห่ง มีศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง และมีสถานี อณามัยประจำตำบล 1 แห่ง

เดิมทีตำบลหนองสาหร่ายเป็นหมู่บ้านมีกลุ่ม อสม. ที่เข้มแข็งและทำหน้าที่เป็นกลไกในการเชื่อม ประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานราชการและชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง และเริ่มเกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อ ประมาณปี พ.ศ. 2543 เนื่องจากมีการทำแผนชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ในกระบวนการทำแผนชุมชนได้มีการสำรวจข้อมูลภาพ รวมของตำบล โดยเฉพาะ สำรวจรายได้ รายจ่าย หนี้สิน ตลอดทั้งปีของคนทั้งตำบลหนองสาหร่าย โดยให้แต่ละครัวเรือนสำรวจข้อมูลตนเอง เมื่อการสำรวจเสร็จสิ้นได้มานำเสนอต่อที่ประชุมและวิเคราะห์ ร่วมกัน พบว่า รายได้ของคนในตำบล รวมแล้วประมาณ 72 ล้านบาทต่อปี หนี้สินทั้งในและนอกระบบ ประมาณ 88 ล้านบาท เป็นข้อมูลที่สามารถสะท้อนให้เห็นสถานะทางด้านด้านการเงิน ทำให้เห็นว่าขณะนี้ ชุมชน ชุมชนมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย มีปัญหาหนี้สิน ชุมชนกำลังจะล่มสลาย หากเป็นเช่นนี้ต่อไป ชุมชนจะมีหนี้สินท่วมตัวซึ่งจะส่งเป็นมรดกตกทอดถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ความคิดในการแก้ไขปัญหาที่ ปั้ง ! ขึ้นมาก็คือต้องพัฒนาคนในตำบลก่อนเรื่องอื่นๆ โดยการค้นหาเพื่อนและพลังในการช่วยกัน ทำงาน เพื่อให้เกิดปัญญาโดยการหาความรู้จากภายนอกให้มากยิ่งขึ้น การเรียนรู้ของแกนนำตำบล หนองสาหร่ายจึงเริ่มต้นขึ้นจากการไปศึกษาดูงานที่ อบต.เขาคราม จังหวัดกระบี่, /ตำบลไม้เรียง จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนแม่บทชุมชน และการทำกิจกรรมต่างๆ ตำบลสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ความรู้เรื่องสภาผู้นำชุมชน ในการศึกษาดูงานครั้งนี้ได้รับการ สนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นภาคีหนึ่งทำงานร่วมกับชุมชน

จากการพูดคุยกันเป็นประจำอย่างต่อเนื่องทำให้คนในตำบลรวมตัวกันเป็นคณะทำงาน เรียกว่า **“คณะท้องถิ่น ท้องที่”** ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต. / รองนายก/ เลขา อบต. ตัวแทนจากท้องที่ (กระทรวงมหาดไทย) ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำ ชุมชน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน / แพทย์ประจำตำบล/ อสม./ ตัวแทนกองทุนหมู่บ้าน/สถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย /โรงเรียน/วัด คณะท้องถิ่น ท้องถิ่น คณะท้องถิ่น ท้องที่จะลงพื้นที่ร่วมกันในการ ประชุมสัญจรประชาคมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบสถานการณ์ความเคลื่อนไหวตำบล ปัญหา ความต้องการ และมีการแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของ อบต. โดยมีการกำหนดปฏิทินการลงพื้นที่ ที่ชัดเจนแน่นอนเป็นประจำทุกเดือน การกำหนดแผนปฏิทินการทำงานของชุมชนเอง เรียกว่า **“ปฏิทิน ชุมชน”** หากหน่วยงานใดอยากมาร่วมประชุมกับชาวบ้านก็สามารถร่วมได้ตามแผนปฏิทินชุมชน ที่ ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้ เป็นภาพสะท้อนวิธีการพัฒนาประการหนึ่งที่ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง การแจ้ง ปฏิทินให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องทราบถ้าหากจะลงพื้นที่ก็ลงพื้นที่ร่วมกันกับคณะท้องถิ่นท้องที่ จึง เป็นการบูรณาการหน่วยงานที่ทำงานหนุนเสริมชุมชนร่วมกันลงพื้นที่ และหนุนเสริมชุมชนตามสภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งทางด้านความรู้ งบประมาณ หรือทรัพยากรอื่นๆ แก่ชุมชนจึง เป็นการเสริมพลังระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการในพื้นที่

ส่วนกิจกรรมงานพัฒนามีการรวมกลุ่มกันขึ้นตามหมู่บ้านต่างๆ ตามประสบการณ์และตาม ความสามารถของแต่ละหมู่ เช่น หมู่ที่ 1 ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตราสาหร่ายทอง หมู่ที่ 2 ตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่มตราสาหร่ายทอง หมู่ที่ 3 ตั้งร้านค้าชุมชนและทำพริกแกงตราสาหร่ายทอง หมู่ที่ 4 จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย หมู่ที่ 5 ทำน้ำยาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 6 ทำโรงสีข้าวชุมชน หมู่ที่ 7 รวมกลุ่มปลูกสับปะรด หมู่ที่ 8 ทำขนมแปรรูปจากกล้วย การทำกิจกรรม ต่างๆ ของชุมชนเกิดจากการทำแผนชุมชน และการร่วมคิด ร่วมทำ จากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ท้องที่ ชุมชนร่วมคิดและลงมือทำ ส่วน อบต. และหน่วยงานต่างๆหนุนเสริมการทำกิจกรรมของแต่ละ หมู่บ้าน เช่น อบต.และอบจ. ให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาคาร เงินทุนแก่หมู่บ้านต่างๆ หลังจากที่สนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านมีการดำเนินกิจกรรมแล้ว คณะท้องถิ่น ท้องที่ จะใช้เวทีประชุมสัญจร ประจำเดือนในการติดตามความคืบหน้าของการดำเนินกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้าน จากการสรุปบทเรียน ของแกนนำหลังจากผ่านประสบการณ์การทำกิจกรรมแต่ละหมู่บ้านเล่าสู่กันฟังว่า **“การรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมต่าง ๆ เป็นการช่วยลดปัญหา เช่น ปุ๋ยชีวภาพเป็นการลดค่าใช้จ่ายเรื่องค่าปุ๋ย ค่ายา แต่ ก็ไม่สามารถลดได้ทั้งหมด ส่วนการผลิตเพื่อเพิ่มค่าของผลิตผลของท้องถิ่น เช่น ผลิตน้ำดื่ม โรงสีข้าว ชาวบ้านมีปัญหาพอสมควร เพราะชุมชนไม่มีประสบการณ์ด้านการตลาด การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ ความรู้ของชาวบ้านที่ทำมา ทำไร่ เรารู้แต่เรื่องของการปลูก การใช้ ยา ใช้ปุ๋ย กิจกรรมของกลุ่มจึงค่อยเป็น ค่อยไป”**

ในปี พ.ศ. 2547 พอช. ได้สนับสนุนตำบลหนองสาหร่ายในการจัดทำโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น โดยมีแผนการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ทางด้านรำเหยย รำไทย กองยาวประยุกต์ มีการค้นหาพ่อเพลง แม่เพลงและการอบรมให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน มีการจัดทำหลักสูตรการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งในระดับตำบลและอำเภอ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงคนในตำบลมาทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมแล้วยังมีทำให้เกิดการบูรณาการองค์การการเงินในตำบลหนองสาหร่ายตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวบ้านอย่างไรก็ตามในกระบวนการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นก็ได้หยุดนิ่ง มีการตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยซึ่งกันและกันของคนในตำบล โดยการออมสมทบวันละ 1 บาท และมีการนำเอาดอกผลที่เกิดจากการดำเนินงานจากสถาบันการเงินชุมชนมาสมทบกองทุนอีกทางหนึ่ง การฟื้นฟูชุมชนได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของชาวบ้าน จึงมีกระบวนการพัฒนาแกนนำ และชาวบ้าน มีการส่งผู้นำเข้าอบรม เรียนรู้ดูงาน เพื่อเปิดโลกทัศน์ และการเชื่อมโยงกับศูนย์คุณธรรมมีการค้นหาคนที่ทำความดีในชุมชน ในตำบล และมีการยกย่องส่งเสริมให้กำลังใจแก่คนที่ทำความดี โดยผู้ที่ทำความดีได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน จะสามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนโดยการ **“ใช้ความดีค้ำประกันเงินกู้”** และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีการทำความดีสะสมเรียกว่า **“ธนาคารความดี”** เด็กที่ทำความดีที่นำความดีมาฝากที่โรงเรียน สถาบันการเงินชุมชนจะมีการมอบช่วยการศึกษาเด็กเพื่อเป็นกำลังใจให้ทำความดีต่อไป

เส้นทางของการฟื้นฟูชุมชนตำบลหนองสาหร่ายยังคงดำเนินต่อไป...หลายเรื่องราวที่ถูกบอกเล่าถึงการทำกิจกรรมต่างๆ มิได้โดยดุษฎีกลีบกุหลาบ มีหลายด้านที่ต้องร่วมกันฝ่าฟัน...ทั้งทางด้านการยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งกว่าที่จะสามารถทำให้คนเข้าใจกันได้ก็ต้องใช้เวลาใช้เวทีการพูดคุยซ้ำแล้วซ้ำอีกและทำด้วยความมานะ พยายาม เสียสละของแกนนำ ...ส่วนการทำธุรกิจชุมชนของแต่ละหมู่บ้านที่ทำอยู่ก็ต้องเพิ่มศักยภาพอีกหลายด้านทั้งเรื่องของคุณภาพ เรื่องการตลาด ที่หลายชุมชนมักมีจุดอ่อนในเรื่องนี้...อย่างไรก็ตามถ้าหากไม่ได้รับการเติมเต็มและการหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายๆ ภาคส่วนทั้งท้องถิ่น ท้องที่ ร่วมพลังกันเราอาจจะไม่มีโอกาสเห็นภาพของชุมชนเช่นทุกวันนี้ ...ยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ชุมชนต้องได้รับการหนุนเสริมและยกระดับการพัฒนาต่อไปในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งมาสู่ชุมชนอย่างไม่หยุดยั้ง.....

ประสานพลังชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

